

1

בִּיהוֹתָ אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־קְרָאֵנוּ אֱלֹהֵינוּ: ח וּמִי
 גִּוִי גָדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים
 צְדִיקִים כָּכֵל הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֲשֶׁר
 אֲנֹכִי נָתַן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם: ט רַק הַשְּׁמֹר
 לָךְ וְשָׁמַר נִפְשֶׁךָ מְאֹד פְּנֵי־שִׂכַח אֶת־
 הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וּפְנֵי־סוּרוֹ
 מִלְּבַבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתָּם לְבִנְיָךָ
 וּלְבָנֵי בְנֵיךָ: י יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לְפָנַי
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּחָרֵב בְּאֶמֶר יְהוָה אֵלַי
 הִקְהַל־לִי אֶת־הָעָם וְאִשְׁמַעֵם אֶת־

בְּכָל עָדוֹ דְאִנְחָנָא מְצִלִין
 קְדָמוֹהֵי: ח וּמִן עִם רַב דִּי קָה
 קְנִימִין וְדִינִין קְשִׁימִין כְּכֵל אֹרִיתָא
 הָרָא דִּי אָנָּא יְהֵב קְדָמְכוֹן יוֹמָא
 דִּין: ט לְחֹדֶר אִסְתָּמַר קָה וְטַר
 נִפְשָׁךְ לְחֹדָא דִּי־מָא תְנָשִׁי יֵת
 פְּתִנְמָא דִּי חֹזוּ עֵינֶיךָ וְדִי־קָמָא
 יַעֲדוֹן מִלְּבָבְךָ כֹּל יוֹמֵי חַיֶּיךָ
 וְתַהוֹדַעְנֹן לְבִנְיָךָ וּלְבָנֵי בְנֵיךָ:
 י יוֹמָא דִּי קָמְתָא קְדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ
 בְּחָרֵב פֶּד אֶמֶר יְיָ לִי פְנוּשׁ קְדָמִי
 יֵת עָמָא וְאִשְׁמַעְנֹן יֵת פְּתִנְמִי דִּי

יִלְפֹן לְמִדְחָה
 אֲנֹן קְנִימִין עַל
 יִלְפֹן: יא
 בְּשִׁפּוּלֵי טוֹן
 בְּאִשְׁתָּא עַד
 עֲנָנָא וְאִמִּיטו
 עֲמָכוֹן מִגּוֹ א
 אֲתוֹן שְׁמַעִין ו

הקולות" ואת
 (אונק): וְלִ

עמדת, שא"כ היל
 חשכה ופן יסורו נ
 (כנ"ל) ועמה כג
 ב"ת, כאלו אמר

ועצב נפשם לי
 מזדלת צינו לב

יב. קול דבר
 דבר

(שכש"ר פ' יש
 מפי ה' הוה
 האדם ואומר
 וכו' ע"כ, וכפי
 דברים פירוש ה
 מהם מלאכים ו
 אחס שומעו, ו
 שמעו ישראל מי
 כך וגו' אבל כג

ישראל, וכבר אמרו
 אין לו שחר לכ

רש"י

לקט בהיר

לעיני העמים: (ח) חקיים ומשפטים צדיקים.
 הגונים ומקובלים: (ט) רק השומר לך וגו' פן
 תשכח את הדברים. אז כשלא תשכחו אותם
 ותעשים על המתחם תחשבו חכמים וגזונים ואס*
 תעוותו אותם" מתוך שכחה תחשבו שועים: (י) יום
 אשר עמדת. מוכס על מקרא שלמעלה ממנו אשר
 ראו עיניך יום אשר עמדת בחורב אשר ראיחם את
 שניי וסחאות * ש"ס

שינוי, ובאופן זה הם חכמה ומנונה ישרים והגונים שאין
 למעלה מהם, לזה זהור והשמר שלא לשנות, ועיין באת
 ו': (ה) כלומר אין צדיקים זה מלשון אמת ולדק הפך
 השקר, שא"כ נמצא שהעמים אומרים שאין משפטים
 אמתיים רק אצל ישראל ומודים שמוך מישראל כולם שקר,
 וזה לא יתכן, אלא אומרים שגם משפטיהם אמתיים אבל לא
 כל כך הגונים וישרים ומקובלים כמו תורתנו הק'
 (אלמר): (ו) פ"י אין לך שינוי שלא יעוות אותם ולא
 יגרע אותם, לו יהיה שמוספיו עליהם מתמת שכחה, שהרי כאשר הוא שם כמו שלימדתי אתכם הם צדיקים וישרים, וכוונת
 רבינו לפרש חיצת "רק" שכתוב שפירשו מה שאמרתי שעל ידי קיום החקים תהיו נחשבים חכמים, הוא אך ורק כשלא

אור החיים

ואשמיעם את דברי"י) פירוש עשרת דברות שצאו
 בגבורות דכתיב (שמות כ' א') וידבר אלהים את כל
 הדברים, ועטש שעשיתי זה ליראה אותי כל הימים
 צאמלעות הפסק, וזהמתן מהם שהוא המונע את
 האדם מלירא את ה', וזה סיבה שישראל לא מרו
 את כבודם וצבלו כמה לרות ימים רבים אין מספר
 ועל משמרת יראה ה' עומדים" כי פסקה וזהמתן

הוא ואין אמונה זו עד יום לכתו לארץ החיים:
 י. ואשמיעם את דברי וגו' ליראה אותי כל
 הימים" י) ותבאר על דרך אומרם
 ז"ל (שבת קמ"ו). ישראל שעמדו על הר סיני פסקה
 ופירשתי בפרשת יתרו שפסיקת וזהמתן
 היתה מאמלעות גבורת דברי אלהים עד שילתה
 נשמחם וזהו הסרת וזהמה מהם, והוא מאמר

אור בהיר

עו) ק"ל וכי די ללמוד ליראה הלא היראה היא רק פתח לעבדות ה' והיל"ל ילמדון לעשות. (עו) ולא אמר את מצוה. (עו)
 פ"י הגם שמיטעו בעבדות ה' וגם הרבו לפשוע אבל עת חזקו עליהם להמיר דתם בקל מסרו נפשם, וזלת המומרים והכופרים עוכרי

והוצאתם את בני ישראל ממצרים
 כבוד מלכותו לעולם ועד

דְּבָרֵי אֲשֶׁר יִלְמְדוּן לִירְאָה אֹתִי כָּל־
 הַיָּמִים אֲשֶׁר הֵם חַיִּים עַל־הָאָדָמָה
 וְאֶת־בְּנֵיהֶם יִלְמְדוּן: י"א וְהִקְרַבְוּן
 וְתַעֲמְדוּן תַּחַת הַהָר וְהָהָר בְּעַר
 בְּאֵשׁ עַד־לֵב הַשָּׁמַיִם חֲשָׁךְ עָנָן
 וְעַרְפֶּל: י"ב וַיְדַבֵּר יְהוָה אֲלֵיכֶם מִתּוֹךְ
 הָאֵשׁ קוֹל דְּבָרִים אֲתֶם שְׁמַעִים
 וְתִמְוִנָה אֵינְכֶם רְאִים זֹלָתִי קוֹל:

ילפון למדחל קדמי כל יומיא די
 אנון קמיין על ארעא וית בניהון
 ילפון: י"א ויקרבתון וקמתון
 בשפולי טורא וטורא בער
 באשתא עד צית שמיא חשוכא
 עננא ואמיתתא: י"ב ומליל י"
 עמכון מגו אשתא קל פתגמין
 אתון שמעין וקמות ליתכון קון

לקט בדור

רש"י

הקולות ואת הלפידים: ילמדון. ילפון לעלמס
 (חוקי): ילמדון. ילפון לאחרים (ס):
 תעומו אותם על ידי שכתה (רא"ם): ז) פי' על יום
 אשר עמדת במעמד הנבחר שיך לומר ראו עיניך, סאו ראו
 הקולות והלפידים, אכל אין לומר שמודיע לבניך יום אשר
 עמדת, שא"כ היל"ל "והודעת" לשון יחיד על יום שהוא אחד, אלא ודאי והודעתם שיך למעלה (ולא למטה עם יום) פן
 תשכח ופן יסורו כדי והודעתם לבניך (ג"א), וזיתר ביאור מתחלת פסוק ה' ראה למדתי וגו' עד כאן היה כולו המשך אחד
 (כנ"ל) ועתה כשגמר כל הענין חזר לפרש מה שאמר בתוך הדברים "אשר ראו עיניך" שהיה זאת יום אשר עמדת, ומסר
 צי"ת, כאילו אמר ביום אשר עמדת (בא"י): ח) פי' ניקוד הפת"ח מורה שהוא פועל יוצא לאחרים, וכן הוא בלשון

אור החיים

וטבע נפשו ליראה את ה', כי כל שאין זוכמא
 מזדלת צינו לבין ה' מטבעו לירא ה' הנכבד ברוך
 הוא:
יב. קול דברים אחס שומעים. אומרו קול
 דברים (י"י), יתבאר על פי דבריהם ז"ל
 (שהש"ר פ' ישקיו) שאמרו שכל דיבור שהיה יוצא
 מפי ה' היה נולד ממנו מלאך וכו' עומד על
 האדם ואומר לו אתה מקבלני וכו' והיה מחבקו
 וכו' ע"כ, וכפי זה יתבאר הכחזב על כוון קול
 דברים פירוש הדברים אשר דיבר ה' שהיו נבראים
 מהם מלאכים קול אותם מלאכים שנקראים דברים
 אחס שומעים, ועיין מה שכתבתי בפרשת יתרו שלא
 שמעו ישראל מפי הגבורה אלא חנכי וגו' ולא יהיה
 לך וגו' אבל השמנה דברות הגם שינאחו כאחד יחד

עשרת הדברים לא יכלו לסבול לשמוע אלא צ' והח'
 עמדו המלאכים שנחלצו מקולו יתברך זהם עד
 שחזרה נשמחם וחזרו ושמעו מפי המלאכים שהם
 הדברים עלמין והיתה כל מצוה ומצוה שהוא מלאך
 ומלאך עומד על האדם ואומר לו אתה מקבלני וכו':
ותמונה אינכם רואים וגו'. קשה איך ילדק
 ליאמר על התמונה זולתי קולי' שהיא
 השמיעה, ולפי מה שכתבתי בפסוק שלפני זה
 שהמלאך שהוא הדיבור עלמו היה מדבר עם כל
 אחד והיו ישראל רואים אותו, וכן תמצא שאמרו ז"ל
 (מכילתא) בפסוק וכל העם רואים את הקולות (י"א),
 ומעתה חש משה שיחשבו ח"ו כי זה הוא אלוהי
 ישראל אשר ראו עיניהם, לזה אמר ותמונה אינכם
 רואים זולתי קול פירוש לצד הקול הוא שהייתם

אור בדור

ישראל, וכבר אמרו עליהם רבותינו ז"ל צידוע שלא עמדו רגלי אבותיהם על הר סיני. (ע"ט) ומינת דברים לא די שמיותר אלא גם
 אין לו שחר לכאורה והיל"ל קולות אחס וגו'. (פ) שפירושו זולתי קול אחס רואים. (פ"א) שהיו רואים את הנשמע.

דין
 מה
 תא
 תא
 שר
 ית
 תא
 ית
 ית
 ית
 ימי
 די
 ים.
 פן
 תס
 *ס
 יום
 אשר
 את
 ונת
 שלא
 צאו
 ז כל
 מים
 את
 מרו
 שפר
 ומתן
 עח)
 עוכרי

אונקלוס

דברים ה ואתחנן

פ

תענה ברעה עד שוא: ם י' ולא
 תחמד אשת רעה ם ולא תתאוה
 בית רעה שדהו ועבדו ואמתו שורו
 ותמרו וכל אשר לרעה: ם חמישי' את →
 הדברים האלה דבר יהוה אל-כל
 קהלכם בהר מתוך האש הענן
 והערפל קול גדול ולא יסף ויכתבם
 על-שני לוחות אבנים ויתנם אלי: כ ויהי

תסדר בחברך סהדותא דשקרא:
 י' ולא תחמד אמת חברך ולא
 תרוג בית חברך תקלה ועבדה
 ואמתה תורה וחמרה וכל די
 לחברך: י' ית פתגמא האלין
 מלי' י' עם כל קהלכון בטורא
 מגו אשתא עננא ואמיטתא קל
 רב ולא פסק וכתבונן על תרין
 לוחי אבניא ויהבנן לי: כ ותורה כד

ארי
 צרימ
 יבא
 פן
 וקא
 וית
 וקרה
 יזמב
 יהב
 וקא
 וקא

לקט בהיר

רש"י

(לשון) ניאוף' אלא באשת איש: (יח) ולא תתאוה. (כתרגומו) ולא תירוג, חף הוא לשון חמד' כמו (בד' ב' ט') נחמד למראה מתרגמין דמרגג למחזי: (יע) ולא יסף. מתרגמין ולא פסק (סופה י'), (לפי שמדת בשר ודם אינו יכול לדבר כל דבריו בנשימה אחת ולריוך להפסיק ומדת הקב"ה אינו כן לא היה

אלא ודאי לדמוה ללא תרצה שהוא חיוב מיתת ב"ד, וזוהי אחי שפיר מה שאמרו חז"ל לא תגנוב בגונב נפשות מדבר משום דבר הלמד מענינו שגם הוא נקשר בוא"ו (לבוש), עוד יש ליתן טעם למה הביאו כאן שבנקל לטעות מדחלק הכתוב אשת רעך לבד וצית רעך לבד חומר שפי' לא תחמוד אשת רעך לשכב עמה (לא להיזמה לך לאשה) ואפילו החמדה אסור א"כ אין צריך לומר לא תנאף, אלא ודאי שכולל גם פנויה, לזה אמר שלא כן הוא (מ"ה), ואם גרסינן תיבת "לשון" נוכל לומר הכוונה בפשיטות, כי אם הכרחו של רבינו צננין אב ואלא מנינו שהכתוב משמש בתיבת ניאוף רק באשת איש, וכאן הוסיף לומר שתיבת ניאוף מנד ענמה כן פירושה והוא מלשון חף ותימה שהבעל מקנא ומרגז ונתמלא חף ותימה (ב"ב): (יא) כלומר ואין כאן י"א דברות, ותיבת תאוה פשוט שלשון חמדה היא, אלא ר"ל שגם התרגום כן הוא, וכדי שלא תביא ראייה מהאונקלוס להפך שאין תאוה וחמדה דבר אחד שהלא על לא תחמוד מתרגם לא תחמד, לזה אמר שעל נחמד למראה ג"כ מתרגם דמרגג, ונחמד פשוט הוא שהוא מלשון חמדה (א"ש), והגם שרז"ל במכילתא חלקוהו לבי' לאוין לחייב על התאוה

אור החיים

הוא טעם המצוה מעיקרה לא טעם החיובי' ומשה אמר טעם חיוב אמונת טעם המצוה, על פי מה שאמרו ז"ל וכחצוהו במקום אחר כי יליאת מלרים גילתה אמונת צריאת העולם (ש"ר י"ב) והוא מה שרשם באומרו וזכרת וגו' ויוליאך וגו' ציד

אור בהיר

אמת שעטם נכון ואמת הוא אבל הכתוב אמר שם טעם אחר. קלר' פי' האמת הוא שבי' הטעמים טעם אחד ותכלית אחד להם שהוא יחברך ברא כל העולמות וגם אותנו והוא אדון לנו ומחוייבים אמתנו לקבל עול תורתו, אבל לידע זאת מצריאת העולם אין מחייב דעמינו שיהיה אדם שפיג לבו מלהאמין, אבל יליאת מלרים העיד בחוש על כל זה, וא"כ לא חידש מרע"ה טעם חדש רק היה מחוק

מנת
 ותיור:
 כלטור
 חק
 אין

ה זה
 ז"ל
 זרות
 מאליו
 דברות

צדות,
 שריוך
 זאמר
 יצרות
 ס זה

ז ואמר
 (והגם
 לקדשו
 ג) פי'

בְּשִׁמְעֶכֶם אֶת־הַקּוֹל מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ
 וְהִתֵּר בְּעַר בְּאֵשׁ וּתְקַרְבוּן אֵלַי כָּל־
 רֵאשֵׁי שְׁבֻטֵיכֶם וּזְקֵנֵיכֶם: כֹּה וְתֹאמְרוּ
 הֵן הִרְאֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶת־כְּבוֹדוֹ
 וְאֶת־גְּדֻלוֹ וְאֶת־קְלוֹ שָׁמַעְנוּ מִתּוֹךְ
 הָאֵשׁ הַיּוֹם הַזֶּה רְאִינוּ כִּי־יְדַבֵּר
 אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וְחַי: דַּבַּ וְעַתָּה
 לָמָּה נָמוֹת כִּי תֹאכְלֵנוּ הָאֵשׁ
 הַגְּדֹלָה הַזֹּאת אִם־יִסְפִּים | אֲנַחְנוּ
 לְשָׁמַע אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עוֹד
 וּמִתְּנוּ: כֹּה כִּי מִי כָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר שָׁמַע
 קוֹל אֱלֹהִים חַיִּים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ
 כָּמֵנוּ וַיְחַי: כִּי קָרַב אֶתָּה וְשָׁמַע אֶת
 כָּל־אֲשֶׁר יֹאמֵר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֶת |
 תְּדַבֵּר אֵלֵינוּ אֶת כָּל־אֲשֶׁר יְדַבֵּר יְהוָה

שְׁמַעְכוֹן יֵת קָלָא מְנו חֲשׂוּכָא
 וְטוֹרָא בְּעַר בְּאֶשְׁתָּא וְקָרְבָּתוֹן
 קְוֹתֵי כָּל רֵישֵׁי שְׁבֻטֵיכוֹן וְזִקְנֵיכוֹן:
 כֹּה וְאִמְרִיתוֹן הָא אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
 יֵת יְקָרָה וְיֵת רְבוּתָהּ וְיֵת קֵל
 מִימְרָה שְׁמַעְנָא מְנו אֶשְׁתָּא יוֹמָא
 הַדִּין חֲזִינָא אַרְי יִמְלַל יְיָ עִם
 אֲנִשָּׂא וַיְחַקְּמוּ: כֹּה וְכַעַן קָמָא
 נָמוֹת אַרְי תִּיכְלֵנָא אֶשְׁתָּא
 רְבָתָא הַדָּא אִם מוֹסְפִין אֲנַחְנָא
 לְשָׁמַע יֵת קֵל מִימְרָא דִּי
 אֱלֹהֵינוּ עוֹד וְקִיתִין אֲנַחְנָא:
 כֹּה אַרְי מִן כָּל בְּשָׂרָא דִי שָׁמַע
 קֵל מִימְרָא דִּי קָמָא מְמַלֵּל מְנו
 אֶשְׁתָּא כְּוֹתָנָא וְאִתְקִימוּ: כִּי קָרַב
 אֶתָּה וְשָׁמַע יֵת כָּל דִּי יִימַר יְיָ
 אֱלֹהֵינוּ וְאֶת תְּמַלְלֵל עֲמָנָא יֵת כָּל

לקט בהיר

רש"י

בפני עמנה ועל החמוד בפני עמנה, ופסקוה הרמז"ם
 שמיד כשמחאהו חפץ חבירו וחשב בלבו איך יקנה אותו עובר
 בלאו דלא תמאהו ואח"כ כשהכניד עליו והפזיר בו עד
 שלקחו ממנו עובר בלא תחמוד, טעמם ו"ל מדשינה הכחוב
 לשונו ואומרו ב' פעמים (שהרי גם בוכל אשר לרעך נכלל
 אשת רעך) מכל מקום ענינם אחד הוא, והוא כעין לא תגזול
 ולא תעשוק, או נשך ומרצית (בד"א): (יב) פי' אינו קול

פוסק ומשלח היה פוסק לא היה מוסוף) כי קולו
 חזק וקיים לעולם" (דבר אחר"י) לא יסף לא הוסוף
 להרחות בזהו פומב"י: (כד) ואת תדבר אלינו.
 החשש את כחי כנקה"י שנתערתו עליכם
 ורפיתם את ידי כי ראייתו* שאינכם חרדים להתקרב
 אליו מאהבה"י, וכי לא היה יפה לכם ללמוד מפי
 שנינו ונחמות * כאשר ראינו (ומכ"ף) - שראינו.

גשמי שבא מכה גברא שזריך לפסוק באלמע לשאוף רוח ונשימה ויש לו התחלה וסוף וממילא שאי אפשר להיות שזה בתכלית,
 אבל קול זה אין מקבל שום השמות ושום זמן רק אלל המקבלים, ומה שאמר הכחוב בפי' יתרו (י"ט י"ע) ויהי קול השופר
 הולך וחוק, פשוט שהיה נדמה כן להשומעים כדי שיקבלו אותו במדריגה (ג"א), והרמב"ן ו"ל עשה חילוק בין קול השופר
 ובין קול הקב"ה: (יג) כי ללשון ראשון קשה מה ענינו להשמיע זאת כאן (ג"א), גם היל"ל לשון הרגיל ולא פסק (רע"מ),
 ועוד אם הוא מלשון סוף והפסק וכריתה אינו בא ביו"ד והיל"ל קף, ולשון הב' ג"כ אינו מדויק שפיר שאם הוא מלשון
 הוספה הרי הוא לשון כבוד וצד בחול"ם בכל מקום, לזה הביא שניהם, וכן בכל כי האי גוונא מציא רבינו ב' הלשונות
 (מ"ל): (יד) פרהסיא (הערוד), ואפשר שהכוונה על הלווחות שנינו כמו שכתב רבינו בפי' תשא (ל"ד ג') בשם
 התנחומא: טו) מדאומרו וקף שהוא נוכח לנקבה כמו וקף לזכר (רא"ם): טז) פי' הגם שמרדים היו להתקרב בכל
 לצבם בצחינת נעשה ונשמע עד שהעיד הקב"ה עליהם ואמר הטיבו כל אשר דברו מי יתן והיה לצבם זה להם "ליראה" אחי

די ימלל יי אל
 ונעבד: כה ושכ
 פתגמיכוון במל
 יי לי שמיע קו
 עמא הדין די כ
 כל די מליפו:
 הדין להון קמו
 ית כל פקודי
 דייטב להון
 כו אזל אמר

מאמר כ כד. ושמענו

על מאמר (שמ בדברי עמך ט חלמיד"י), לזה הרשונים ושמו וקבלו היחודים

כה. היטוב

ולהלדיקו, ועל ואמר ז"ל (ע"י) אתה שאילו היה משה לא לשל

העטס. קלה) ו משה דוקא והם רק י חשו שיאמר משה מ ולדרכיו בפירוש אור עיי"ש, ואולי מדרש ומוס', ויהיה איך שי הלא יומר טוב שלא

אלהינו אליך ושמענו ועשינו: כה וישמע יהוה את-קול דבריכם בדברכם אלי ויאמר יהוה אלי שמעתי את-קול דברי העם הזה אשר דברו אליך היטיבו כל-אשר דברו: כו מייחנן והיה לבבם זה להם ליראה אתי ולשמר את-כל-מצותי כל-הימים למען ייטב להם ולבניהם לעלם: ל כה לך אמר להם שובו לכם

די ימלך יי אלהנא עמך ונקבל ונעבד: כה ושמיע קרם יי ית קל פתגמיכון במלכותכון עמי ואמר יי קי שמיע קרמי ית קל פתגמי עמא קרין די מלילו עמך אתקינו קל די מלילו: כו קוי די יהו קבא קרין קהון קמדתר קרמי וקמטר ית קל פקודי קל יומיא קריל די יטב קהון ולבניהון קעלם: כו אזר אמר קהון תובו קבון

כא
פון
יון
ונא
קל
קא
עם
קא
תא
קנא
די
ונא:
ומע
מנו
קרב
יי
קל

אור החיים

כו. ליראה אותי ולשמור וגו'. טעם שלא סמך לכלול השמירה בכלל מאמר ליראה^{קכ}, אולי כי לפי שמנד היראה ילא פרט אחד רע שזה היה סיבה שעשו ישראל את העגל כשראו כי בושש משה ופל עליהם אימתה ופחד כיון שאין משה שיהיה שליח לדבר עממם ישוה ה' לדבר עממם כבראשונה, לזה מהרו לעשות העגל לחוששם שיהיה לאמלעי וידבר אליהם את דבר ה', ותמלא שאמרו ז"ל (תנחומא תשא) שהעגל היה מדבר ממש וטעו בו לאמלעי, לזה דקדק ה' במאמרו ואמר ליראה אותי ולשמור מלאתי שיהיה היראה להם גם כן לשמור ולא ישגו בזה מלד היראה: למען ייטב וגו'^{קכא} פירוש כי אומרו מי יתן וגו'^{קכב} לא ללד המועיל לאומר^{קכג} אלא לאהבת העוב להגאמר עליו:

מאמר כאשר לך גם מאמר וזכרת: כד. ושמענו ועשינו. אומרו ושמענו^{קל}, לפי שהם אמרו למשה להשיב לה' על מאמר (שמות י"ט ע') בעבור ישמע העם בדברי עמך שרונם לשמוע מפי ה' ולא מפי תלמידיו^{קל}, לזה עתה חזרו ואמרו סתירה לדבריהם הראשונים ושמענו וגו', ואמרו ועשינו^{קל} קיימו וקבלו היהודים לעשות כל דבריו כאילו שמעו מפי השכינה: כה. היטיבו כל אשר דברו^{קל} פירוש שקבלו על עצמן לעשות דברי הנביא ולהלדיקו, ועל זה גמר אומר מי יתן והיה וגו', ואמרו ז"ל (ע"ז ה') שגג משה שלא אמר לו^{קל} הן אחת שאילו היה אומר כן לא היו מהרהרים אחר משה לא לשלוח מרגלים ולא במחלוקת קרת:

קולו
ויסוף
ליבו.
ליכס
תקרב
מפי
תכלית,
השופר
השופר
ע"מ,
מלשון
ולשונות
(בשם
רע בכל
ה" אחי

אור בהיר

הטעם. קלד) הלא אמרו את הדבר אלנו ופשיטא ששמענו. קלד) וכמו שפירשנו שם לדרכינו שכוונת הקב"ה היחה לדבר אל משה דוקא והם רק ישמעו והם לא ראו בזה אלא שידבר אליהם וא"כ מיאלו לשמוע מפי משה. קלד) עשייה מאן דכר שמיה, אלא חשו שיאמר משה מוטב שידבר אליהם ה' כדי שמקבלו עליהם. קלד) ומה טיבו של דיבור זה שמילאו לשמוע מפי הגבורה, ולדרכינו בפירוש אומרו ושמענו ועשינו נכון. קלד) כששאל ממנו מי יתן, והנה בגמרא ע"ז שלפנינו אינו כן אלא שישאל שגגו עיי"ש, ואולי מדרש רבותינו ז"ל אחר מלא, או אפשר שכוונתו על מה שאמר שם בגמ' אף משה רבנו לא רמזה להם, ועיין שם רש"י וחוס', ויהיה אף שיהיה על כל פנים ממש ראה לדרכינו בפירוש ושמענו ועשינו. קב) הלא מי שירא ממילא ישמור. קבא) הלא יותר טוב שלא על מנת לקבל פרס. קבב) פי' מה שהקב"ה מתאוה שישראל ישמרו התורה היא בשביל טובתם, ואין הפי' שכוונתם בעשיית המצוות יהיה ע"ד זה. קבג) כי אם נדקת מה תתן לו.

(ט) רק השמר לך וגו' פן תשכח את הדברים. או כשלא תשכחום ותעשוים על אמתתם, תחשבו חכמים ונבונים, ואם תענתו אותם מתוך שכחה, תחשבו שוטים. לשון רש"י.

ואינו נכון כלל. אבל הכתוב הזה לפי דעתי מצות לא תעשה, הוהיר בה מאד, כי כאשר אמר (בפסוקים ב, ה, ו) שזוהר בכל המצות (ונשמר החקים והמשפטים לעשותם, חזר ואמר: רק אני מזהירך מאד להשמר ולשמר עצמך מאד מאד לזכור מאין באו אליך המצות, שלא תשכח מעמד הר סיני מפל הדברים אשר ראו עיניך, הקולות והלפידים, את כבודו ואת גדלו (להלן ה כא), ודבריו אשר שמעת שם מתוך האש (שם), ותודיע כל הדברים אשר ראו עיניך במעמד הנכבד ההוא לבניך ולבני בניך עד עולם, ופירש הפעם, כי השם עשה הפעמד ההוא כדי שתלמדו ליראה אותו כל הימים ואת בניכם תלמדו לדורות עולם, אם פן עשו אתם ככה ואל תשכחו אותו.

להנה קדם שייכיר הדברות שנאמרו שם, הוהיר במצות לא תעשה שלא נשכח

טוב ירושלם

הקדמה לעשרת הדברות שנאמרו בהר סיני הפסוק מקדים מצות לא תעשה: רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך וגו' יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב, אל תשכח את כל מה שמעתי וראיתי במעמד הר סיני, ומקדים מצות עשה: והודעתם לבניך ולבני בניך, ומסור את כל זה לדורות הבאים. והוהיר על מצות אלה מאד מאד, מפני שכירת מעמד הר סיני הוא יסוד האמונה בחורב, ובנבואת מרע"ה.

(ט) רק השמר לך וגו' פן תשכח את הדברים*. כתב רש"י: או כשלא תשכחום ותעשוים על אמתתם תחשבו חכמים ונבונים, ואם תענתו אותם מתוך שכחה תחשבו שוטים. עכ"ל*.

ואין זה נכון כלל*, אלא הפסוק הזה הוא לפי דעתי מצות לא תעשה* שהוהיר עליה מאד, ומכיון שאמר (בפסוק ב) שזוהר בכל המצות*, ואמר (בפסוקים א, ו) שנשמר את החקים ואת המשפטים לעשותם, המשיך: רק הנני מזהירך מאד להשמר ולשמור את עצמך מאד מאד לזכור מאין באו אליך המצות, ולא לשכח את מעמד הר סיני ואת כל הדברים אשר ראו עיניך שם, את הקולות ואת הלפידים, את כבודו ית' ואת גדלו (להלן ה כא), ואת דבריו אשר שמעת שם מתוך האש (שם), ותודיע את כל הדברים אשר ראו עיניך במעמד הנכבד ההוא לבניך ולבני בניך עד עולם, ופירש* שהטעם מדוע שה' מזהיר על כך הוא, מפני שעשה את המעמד ההוא כדי שתלמדו ליראה אותו כל הימים וכדי שתלמדו אותו לבניכם לדורות עולם, ומכיון שכן עשו זאת ואל תשכחו אותו*.

ונהנה לפני שהפסוק מזכיר את הדברות שנאמרו שם, הוא אוסר במצות לא תעשה שלא נשכח

פני ירושלם

(ט) את הדברים. השאלה היא, מה בא הפסוק לומר. עכ"ל. כלומר, לרש"י הפסוק בא לומר שרק אם יעשו את החקים והמשפטים כתקונם ייחשבו חכמים. ואין זה נכון כלל. כנראה רש"י ורבינו בהא פליגי לרש"י הפירוש של: ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים (לעיל פסוק ה) הוא: ראה לימדתי אתכם בהר סיני חקים ומשפטים, ועליהם אמר כאן: השמר לך וגו' פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך וגו' יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב. אבל רבינו שמפרש (לעיל בפסוק ה): ראה הנני מלמד אתכם הינם חקים ומשפטים אינו יכול לפרש שעליהם אמר: פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך בחורב, ולכן כותב שאין זה נכון כלל. מצות לא תעשה, וכ"כ רבינו בהשגותיו לסי' המצות (במל"ה נוספות מ' ב). שזוהר בכל המצות, לא תוסיפו על הדבר וגו' ולא תגרעו ממנו לשמור את המצות ה' אלהיכם וגו'. ופירש אשר ילמדו ליראה אותי וגו' ואת בניהם ילמדו. אותו. ואם תשאל, מדוע לא צוה זאת מרע"ה בתחילת דבריו, כשאמר שבא ללמד אותם את המצות. לכן ממשיך רבינו שצוה זאת לפני שהזכיר את עשרת הדברות.

6

דבר מן המעמד זרענו מדור לדור ותתועלת בלבר, אף על פ חלום ויצונו פה פ בשתגיע אלינו ו חולק וכל מספג כי אנחנו היודעי זהו שאמו לבנינו, ידעו שר לבנינו ולא נניח שיעיד להם, אן והענין הו יב, וכבר הזכיר

אף דבר מהמעמד זרענו מדור לדור והתועלת משה, אז אף על חולם חלום (להלן אבל עכשיו שהתו לבנינו אף אמצעי אות, ולא יציל או וזהו שנאמר לבנינו ידעו שהדב להם שקר, ואין א להם, אלא יאמינו וענין זה יב אותו בפרשת יתר (י) ואשמיעם את

כח"כ"ן ז"ל הגר"ה
א"ז ירושלים

דבר מן המעמד ההוא ולא נסירתו מלבנו לדורות עולם, וצוה במצות עשה שנודיע לכל זרענו מדור לדור כל מה שהיה שם בראיה ובשמיעה.

והתועלת במצוה הזאת גדולה מאד, שאם היו דברי התורה באים אלינו מפי משה בלבד, אף על פי שנבואתו נחאמתה באותות ובמופתים, אם יקום בקרבנו נביא או חולם חלום ויצונו בהפך מן התורה, ויתן אלינו אות או מופת, יבנס ספק בלב האנשים, אבל כשתגיע אלינו התורה מפי הגבורה לאונינו ועינינו הרואות, אין שם אמצעי, נפקיש כל חולק וכל מספק, ונשקר אותו, לא יועילהו אות ולא יצילהו מופת מן המיתה בדינו, כי אנחנו היודעים בשקריותו.

וזה שאמר שם (שמות יט ט): וגם כך יאמינו לעולם, כי כשנעתיק גם כן הדבר לבנינו, ידעו שהיה הדבר אמת בלא ספק כאלו ראוהו כל הדורות, כי לא נעיד שקר לבנינו ולא ננחיל אותם דבר הקל ואין בהם מועיל. והם לא יסתפקו כלל בעדותנו שנעיד להם, אבל יאמינו בודאי שראינו בלנו בעינינו, וכל מה שספרנו להם. והענין הזה יבוא עוד בפרשת: כי יקום בקרבך נביא או חולם חלום וגו' (להלן י ב), וכבר הזכרתיו שם בפרשת בחרש השלישי (שמות יט ט).

טוב ירושלם

אף דבר מהמעמד ההוא, ושלא נסיר אותו מלבנו לדורות עולם, ומצוה במצות עשה* שנודיע לכל זרענו מדור לדור את כל מה שראינו ושמענו שם*.

והתועלת שמצוה זו מביאה היא גדולה מאד, כי אילו היו דברי התורה מגיעים אלינו רק מפי משה, או אף על פי שהתברר לנו ע"י אותות ומופתים שנבואתו אמיתית, אם יקום בקרבנו נביא או חולם חלום (להלן י ב) ויצוה לנו הפך מהתורה, ויתן לנו אות או מופת, יכנס בלב בני אדם ספק, אבל עכשיו שהתורה הגיעה לאונינו מפי הגבורה, ועינינו ראו את כבודו ית', ולא היה בינו ית' לבנינו אף אמצעי, נכחיש את כל הבא לחלוק או להטיל ספק, ונחליט שהוא משקר, ולא יועיל לו אות, ולא יציל אותו מופת מלמות אמצעותנו, כי אנחנו היודעים את שקריו.

וזהו שנאמר אצל המעמד ההוא: וגם כך יאמינו לעולם* (שמות יט ט), כי כשנמסור זאת גם לבנינו ידעו שהדבר היה אמת בלי ספק כאילו ראוהו כל הדורות, שהרי יודעים הם שאין אנו מעידים להם שקר, ואין אנו מנחילים להם דברי הבל שאין בהם ממש, ולא יהיו מסופקים כלל בעדות שנעיד להם, אלא יאמינו בודאות שראינו את כל זה בעינינו, ושכל מה שאנו מספרים להם הוא אמת.

וענין זה יבואר גם בפרשת: כי יקום בקרבך נביא או חולם חלום (להלן י ב), וכבר הזכרתי אותו בפרשת יתרו (יט ט).

(י) ואשמיעם את דברי*.

פני ירושלם

וגו' שהוא עמוד שהאמונה סובבת עליו וכו'. עכ"ל. וגם כך יאמינו לעולם, וכ"כ הרמב"ם בהל' יסודי התורה (ח א"ב) שישאל לא האמינו במרעה בגלל האותות שעשה, כי המאמין ע"י אותות תושש שנעשו ע"י כשוף, אלא מעמד הר סיני לבדו היתה הראיה שנבואתו אמיתית בלי שום ספק, כמו שנאמר: הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם, מכלל שלפני זה לא האמינו בו אמונה הקיימת לעולם, אלא אמונה שיש אתריה הרהר ומחשבה.

(י) ואשמיעם את דברי. בפ' יתרו (יט ט, כ ז) כתב

במצות עשה. ומה שרבינו לא מנאח במ"ע נוספות, מפני שהיא כלולה במ"ע ללמוד תורה וללמדה, כי לימוד האמונה בתורה הוא לימוד תורה, כמו שכתב רבינו שם (במל"ת נוספות מ' ב). (הרחד"ש)

שם. וכ"כ הרמב"ם באגרת תימן וז"ל: וכמו כן זכרו מעמד הר סיני שצונו הקב"ה לזכרו תמיד, וגם הזהירו מלשכוח אותו, וצונו ללמד אותו לבנינו כדי שיגדלו על תלמודו, הוא מה שנאמר: רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב

תעשום על זכו שומים.

בה מאד, לעשותם, באו אליך והלפידים, ותודיע כל רש הטעם, גם תלמדון שלא נשכח

על אמתחם

עליה מאד, ות המשפטים, ין באו אליך הקולות ואת (שם), ותודיע ש* שהטעם זו כל הימים

שלא נשכח

יו לסי המצות

ודבר וגו' ולא להיכס וגו'.

ואת בניהם

זרעה בתחילת המצות. לכן יר את עשרת

עג שיר השירים ה
 מור עֵבֶר עַל כְּפֹת הַמְּנַעוּל: אֶפְתַּחְתִּי אָנִי →
 לְדוּדֵי וְדוּדֵי חֶמֶק עֵבֶר נִפְשִׁי יֵצֵאָה בְּדַבְרוֹ
 בְּקִשְׁתִּיהוּ וְלֹא מִצְאָתִיהוּ קָרָאתִיו וְלֹא
 עָנְנִי: וּמִצְאוֹנֵי הַשּׁוֹמְרִים הַסּוֹכְבִים בְּעִיר

תרגום

בְּאֲנָפִי: וְאָמַרְתְּ בְּנִשְׁתָּא
 דְּיִשְׂרָאֵל, צְבִיתִי לְמַחְבֵּעַ
 אוֹלְפָן מִן קָדָם יי וְאִיהוּ
 סְלִיק שְׂכִינְתִּיהָ מִפְּנֵי,
 וְנִפְשִׁי תֵּאֵיבָא לְקַל
 מְלוֹי, תִּבְעִית שְׂכִינַת
 יְקָרִיָּה וְלֹא אֲשַׁכְּחִיהָ,

תרגום

כְּבֶר סְלִיקִית
 אֲבִינִיד וְאִיכְרִין
 וְאִתְּ עֲבַדְתְּ
 בְּיִשְׁרָאֵל, וְאֵנָּה
 יֵת רְגְלֵי
 יי דְעָמָא בֵּית
 א דְרָאוּבֵן וְגַד
 דְאֶתוּר, וְאֵגְלִי
 דְשׁוּי יִרְבַּעֶם
 ת אָנָּה רַחֲמֵי
 וְכַהֲנִיא קְרִיבֵי
 דְשִׁי תִּיּוֹבְתָא

צִלִּיתִי קְדָמוּהִי וְאִיהוּ מְלוֹל שְׁמַיָּא בְּעָנְנִי, וְלֹא קָבִיל צְלוֹתִי: וְאֶדְבִּיקוּ לִי בְּשִׂדְאֵי דְנִמְרִין
 אוֹרְחַתָּא וּמְעִיקִין חוֹזֵר חוֹזֵר עַל קְרָתָא דִּירוּשָׁלַם, מִנֵּי קִטְלוּ בְּחֶרְבָּא, וּמִנֵּי אוֹכִילוּ
 בְּשִׁבְתָּא, נְמָלוּ הֵנָּה דְמַלְכוּתָא מַעַל צְאוּרִיָּה דְצַדִּיקָהּ מְלָכָא דִּיהוּדָה, וְאוֹכִילוּ יֵתִיהָ

רש"י

מור עֵבֶר. רומ עובר ומתפשט לכל נד: (ו) ודודי
 חמק עבר. נסתר ונכסה ממני, כמו חמוקי יריכין
 (לקמן ז ט), סתרי יריכין, על שם שהיכך נסתר,
 וכן עד מתי תחממקין (ירמיה לא כט), מסתרי

מצודת דוד

(ו) פתחתי. כאשר פתחתי לו הדלת או סבב עצמו
 ועבר משם: נפשי יצאה בדברו. כי כשפנה ממנה
 דיבר קשות לאמר לא אשוב עוד אליך. ואמרה
 בשמעי דבריו אלה כמעט יצאה נפשי מהפלגת
 הגעגועין: בקשתיהו. אחר זה בקשתי אותו וחפשתי
 אחריו ולא מצאתי אותו, וקראתי אותו כחשבי שהוא
 לי. והנמשל הוא לומר כאשר גמרתי בנין הבית נסתלקה הנבואה ומאוד נצטערתי על העדרה, ומחזרת הייתי
 על החזרת הנבואה ולא עלתה בידי: (ז) מצאוני השומרים. בעת סבבתי בעיר לחפש אחריו, מצאו אותי שומרי
 העיר הסוכבים כלילה לשמרה. והכו אותי ופצעו בי. ושומרי החומות לקחו מעלי את רידיי, כדרך שעושין
 להולך יחידי באישון לילה שמכים ופוגעים בו ומפשיטין בגדיו, באמרם שהולך הוא לגנוב או לנאף. והנמשל
 הוא לומר הנה פגעו בי השודדים המתפרצים בעולם, ואבדו ממני כמה וכמה בכל דור ודור, וחמסו אותי
 אכלוני הממוני הציגוני ככלי ריק:

מצודת ציון

(ה) עובר. ענין התפשטות: כפות המנעול. הכלי שסוגרין
 בו הדלת קרוי מנעול. כמו מנעוליו ובריחתי (ממיה ג)
 וכפות הם ידות המנעול הנחבשים במקום העשוי להם
 לסגור הדלת, והוא מלשון כף היד: (ו) חמק. ענין סבוב.
 כמו עד מתי תחממקין (ירמיה לא כט):

אבן עזרא

הדלתות: (ו) חמק. כמו הלך, מן חמוקי יריכין (שה"ש
 ז ב). ויש אומרים כמוהו עד מתי תחממקין בעניין
 רחוק:

ספורנו

ו] פתחתי אני לדודי. בימי יאשיהו, כאמרו ויעמוד המלך
 על עמדו ויכרות את הברית וגו' כל ימיו לא סרו מאחרי
 ה' וגו': ודודי חמק עבר. כאמרו אך לא שב ה' מחרון אפו
 הגדול וגו' לכל הכעסים אשר הכעיסו מנשה: נפשי יצאה
 בדברו. ע"י הולדה הנביאה, כאמרו ותחך חמתי במקום הזה ולא תכבה (דה"ב לר כה): בקשתיהו. בימי יהויקים, כאמרו
 קראו צום לפני ה' ויקרא ברוך בספר: קראתיו. ע"י ירמיהו, כאמרו אם עונינו ענו בנו ה' עשה למען שמך כו': ולא
 ענני. כאמרו אינני שומע אל רנחם, וכאמרו אם יעמוד משה ושמואל לפני אין נפשי אל העם הזה: ז] השומרים הסוכבים

מדרשי חז"ל

ראשון יצאה נשמתן האיך קבלו דבור שני, הוריד הקב"ה
 טל שעתיך להחיות בו מתים והחיה אותם, שנאמר גשם
 נדבות תניף אלהים נחלתך ונלאה אתה כוננת. (שבת פח:).
 ז] מצאוני השומרים וגו'. מצאוני השומרים הסוכבים
 בעיר זה תנני פחת עבר נהרא וחביריו, הכוני פצעוני
 שכתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלים, נשאו את
 רידיי מעלי שומרי החומות חומותיה של ירושלים. (השש"ר).

(ו) ודודי חמק עבר. נתמלא עלי עברה, נפשי
 יצאה בדברו בדבורו של כורש דגור דלא עבר פרת לא
 יעבור. ד"א ודודי חמק עבר נתמלא עלי עברה כאשה
 מעוברת. (שם).
 נפשי יצאה בדברו. א"ר יהושע בן לוי: ככל דבור
 ודבור שיצא מפי הקב"ה במתן תורה יצאה נשמתן של
 ישראל, שנאמר נפשי יצאה בדברו, וכי מאחר שמדבר

לאהבתו ולפנות
כמקטנת ענמה

ח. ענין הושטה:
ענין צער והכמרת
יה לא יע: ע"י.

י וזכריה לנבואת
וגו' באדין קמו
עתה לדודי את
וטפים מור. ומן
לומר הן עסקתי
:

ט ד"ל ועל הארץ
ד] דודי שלח ידו
בעם ע"י שישק
כתשובה, כאמרו
וטפו מר. באגרות
י:

ז העולם, לפתוח
שאמר דעבר פרת
עובר על כפות
גרוים, שאמרתי
עובר אף על פי
ה' על הרעה וגו'
נסו לא"י. (שם).

ספר

שפת אמת

על התורה

דברים

מאת

כבוד קדושת אדונינו מורינו ורבינו
קדוש ישראל ותפארתו רשכבה"ג
מרן יהודא אריה לייב וצוקלה"ה מגור יע"א
אשר השאיר אחריו ברכה
כתוב בעצם כתב ידו הקדושה

נערך ונסדר מחדש ברוב פאר והדר
באותיות מאירות עינים
עם ציוני מקורות, הארות והשוואות

עם מפתחות

ירושלים תשס"ט

הונצח על ידי בנו

החיה אברהם צבי חיים רייז שליט"א

מכין זל די נה

טוב יש הארה מעולם העליון, כמו שאיתא בזוה"ק שנקרא יום טוב על שם אור הצפון כו', עיין שם פרשת אמור (צג). כמו כן בכל יום יש התחדשות מעשה בראשית, ובזמן המקדש בכל קרבן היה כמו יום טוב כידוע^{קכ}, וכמו כן בבוקר יש התחדשות, ונקרא במועדו, ובשבתות וימים טובים יש תוספות על זה, אבל כתיב (שם טו) על עולת התמיד יעשה כו', משמע שיסוד הקרבנות הם התמידין, וכמו כן עתה בתפלות שבמקום תמידין תקנום (ברכות כו, ב), כנ"ל^{קכ}.

וזה הכח נתן משה רבינו ע"ה לבני ישראל במתנה, כמו שכתוב שם וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל (ויקרא כג, מד). וזה שכתב שם רש"י (במדבר כח, ב) המשל שאמר לו הקב"ה עד שאתה

מצוני, צוה את בני אלי, ומסר להם הסדר הזה, כנ"ל:

מצות זכירת מתן תורה^{קכ} שדרשו חז"ל (ברכות כב, א) מה להלן ברתת ובזיע כו'^{קכ}. פירוש ההיקש, שבכח האדם על ידי הזכירה והשתוקקות לדביקות התורה יכול לעורר התלהבות, כענין שאמרו הדברים שמחים כנתינתן^{קכ}. דכתיב (ה, יט) קול גדול ולא יסף, מתרגמינן ולא פסק (רש"י שם). וכן כתיב (שם) את הדברים כו' דבר כו' אל כל קהלכם, פירוש, גם עתה בכל עת שמתאספין ביחד לשם שמים^{קכ}. וכמו התאספות כל אחד כל רצונותיו וכוחותיו לעבודת הבורא יתברך, אף שאינו יכול לקיים בפועל רתת וזיע כמו בהר סיני, אף על פי כן הכנה אז היה לכל בני ישראל לדורות.

במדרשיהם. וע"י לעיל הערה ק. **[קכא]** ע"י ירושלמי פסחים פ"ד ה"א, הובא בתוס' פסחים נו, א. **[קכב]** ראה מה שכתב רבינו בתקו"ז טו, ב (בדפי הספר) ד"ה בנין: ובבית המקדש היה מתגלה הארת מועד בכל יום, לכן כתיב בקרבנות התמיד 'במועדו' (במדבר טו, ב), רק עכשיו בגלות לא יוכל להיות גלוי בחיצוניות רק בג' רגלים... ובמקום אחר כתבנו שבעת התפלות נמצא קצת הארה גם עכשיו בכל יום גם כן. **[קכג]** ראה לעיל הערה עג. **[קכד]** ז"ל הגמרא: דתניא והודעתם לבניך ולבני בניך (ה, ט), וכתיב בתריה (שם י) יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב, מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע, אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיע. וברש"י: מה להלן באימה - דכתיב וירא העם וינועו וגו' (שמות כ, טו). **[קכה]** ע"י ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א: אמר רבי ליעזר לרבי יהושע עד דאינן עסיקין בדידהון נעסוק אנן בידן, וישבו ונתעסקו בדברי תורה, מן התורה לנביאים ומן הנביאים לכתובים, וירדה אש מן השמים והקיפה אותם, אמר להן אבויה רבותי מה באתם לשרוף את ביתי עלי, אמרו לו חס ושלום, אלא יושבין היינו ותוורין בדברי תורה, מן התורה לנביאים ומן הנביאים לכתובים, והיו הדברים שמחים כנתינתן מסיני, והיתה האש מלכת אותן כלחיתן מסיני, ועיקר נתינתן מסיני לא ניתנו אלא באש, וההר בוער באש עד לב השמים (ה, יא). וע"י שה"ש רבה א, ב: בן עזאי היה יושב ודורש והאש מלהטת סביבותיו... אמר לו (רבי עקיבא) שמא בחדרי מרכבה היית עסוק, אמר לו לאו, אלא הייתי יושב וחורז בדברי תורה, ומתורה לנביאים ומנביאים לכתובים, והיו הדברים שמחים כנתינתן מסיני, והיו ערבים כעיקר נתינתן, וכן עיקר נתינתן מסיני לא באש היו נתנין, הדא הוא דכתיב וההר בוער באש. וע"י תוס' סוכה כח, א ד"ה כל עוף; חגיגה טו, א ד"ה שובה. וע"י היכל הברכה בפרשתנו ד, י: כמו שהעידו על מרן הקדוש רבינו חיות נפשינו אור זורח האר"י הבעש"ט, כשהיה לומד תורה עם התלמידים הקדושים היה אש מלהטת סביבותיהם, ומתקבצין מלאכי השרת, והיו שומעין הקולות והברקים ואמירת אנכי ה' אלהיך מפי השם יתברך, וזה ידוע ומפורסם הרבה. **[קכו]** ע"י

והנה למה היו לתת התורה באופן ישראל^{קכ}, והלא ה ממנו כל דבר, וה ישראל באופן טב יכול.

אבל רצה להקרי להתקרב אל התו נפש. ואחד המרב מה שבוחרים בו למסור נפשם בעב כח מעמד הר סיני

והנה משה רב הו סיני לבני ישו (קכ). ולכאורה יפ היתה שכינה מדב ובני ישראל שו

לקמן תרל"ט ד"ה ב מפ"י הקב"ה יצתה נש רבה ה טו, ג. וע"י שמו"ר ג, טו הגמרא: רב חסדא ה אמר כל מאן דאתי ניהליה. אמר ליה רב האי, אמר ליה אין, ללבושו, כלומר, לפי רבינו באבות פ"א (בראשית מט, טו)... מה כמי שלא טעמו טע מן התורה הן מקב אנחנו לשמוע את ק אלינו את כל אשר כחי כנקבה, שנצטע לא היה יפה לכם ' הקהל: דבר אחת ע קלה, ב).

להם הסדר

דרשו חז"ל ברתת ובזיע ז האדם על יקות התורה נין שאמרו 'כתיב (ה, יט) ן ולא פסק הדברים כו' ש, גם עתה ם שמים ק"י. ל רצונותיו תברך, אף ז וזיע כמו זו היה לכל

ז' פסחים נו, המקדש היה יו בגלות לא נת הארה גם יא והודעתם להלן באימה ידכתיב וירא לרבי יהושע לנביאים ומן ז לשרוף את רמן הנביאים 'עיקר נתינת ב: בן עזאי : עסוק, אמר רים שמחים הוא דכתיב זיכל הברכה ז"ט, כשהיה יהוי שומעין [קכו] עי

← והנה למה היה צריך הבורא יתברך לתת התורה באופן זה שיצתה נשמתן של ישראל^{קכ}, והלא הבורא יתברך לא יפלא ממנו כל דבר, והיה יכול לדבר עם בני ישראל באופן טבעי גם כן, כי הוא כל יכול.

← אבל רצה להראות לדורות שאי אפשר להתקרב אל התורה, רק על ידי מסירת נפש. ואחד המרבה ואחד הממעט, כפי מה שבוחרים בדרכי אבותינו ותפצים למסור נפשם בעבור התורה, זוכין לעורר כח מעמד הר סיני.

← והנה משה רבינו ע"ה מחבב עמידת הר סיני לבני ישראל מי גוי גדול כו' (ד, ט). ולכאורה יפלא, כי משה רבינו ע"ה היתה שכינה מדברת מתוך גרונו תמיד^{קכט}, ובני ישראל שמעו פעם אחת דיבור

הקדוש בהר סיני, והיה צריך להיות חביב להם ביותר.

→ אבל האמת, זה סימן מובהק, מי שניתוסף לו בכל עת יותר חשק ורצון ואהבה אל התורה על ידי רוב התעסקות בה, הוא סימן שלומד לשמה באמת, כענין מילתא אלבישייהו יקירא (שבת י, ב)^{קל}, ולכן משה רבינו ע"ה מה ששמע יותר מהשם יתברך נתלהב בכל עת יותר ויותר, כמו שאיתא במדרש ויחי (כ"ד צו, ג) שדגים חיותן במים מצפין לכל טפה כאלו לא טעמו טעם מים, כן בני ישראל לתורה, עיין שם^{קלא}.

→ ואפשר שזה היה מחלוקת בני ישראל עם משה רבינו ע"ה, שהם אמרו אם יוספים אנחנו לשמוע כו' (ה, כב)^{קלב}, שיראו שעל ידי זה יבא הדבר לרגילות ויפלו מהתלהבות שלהם^{קלג}, וכפי מדרגתם היה

לקמן תרל"ט ד"ה בפסוק. [קכו] עי' שבת פח, ב: ואמר ר' יהושע בן לוי כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה יצתה נשמתן של ישראל, שנאמר (שה"ש ה, ה) נפשי יצאה בדברו. וע"ע שמו"ד כט, ד; שה"ש רבה ה טז, ג. [קכת] ראה ד, ז - יג; לב - לו. [קכט] עי' זוה"ק ח"ג רלב, א; שו, ב. ועי' שמו"ד ג, טו וברד"ל שם אות לח. ועי' שבועות תרנ"ט ד"ה איתא במדרש. [קלז] ז"ל הגמרא: רב חסדא הוה נקיט בידיה תרתי מתנתא דתורא (זוג של זרוע לחיים וקיבה שנתנה לו. רש"י). אמר כל מאן דאתי ואמר לי שמעתתא חדתא (חדשה, שלא שמעתיה. שם) משמיה דרב, יהיבנא ליה ניהליה. אמר ליה רבא בר מחסיא הכי אמר רב... יהבה ניהליה. אמר חביבין עלך שמעתתא דרב כולי האי, אמר ליה אין, אמר ליה היינו דאמר רב מילתא אלבישייהו יקירא (מעיל דמיו יקרים למי שרגיל ללבושו, כלומר, לפי שאתה תלמידו של רב ורגיל בשמועותיו אתה מחזור אחריהם. שם). ועי' מה שכתב רבינו באבות פ"א מ"ד ד"ה והוי שותה בצמא. [קלא] ז"ל המדרש: וידגו לרוב בקרב הארץ (בראשית מה, ט)... מה דגים הללו גדלין במים, כיון שיוורת טפה אחת מלמעלה מקבלין אותה בצמאון כמי שלא טעמו טעם מים מימיהון, כך הן ישראל גדלין במים, בתורה, כיון שהן שומעין דבר חדש מן התורה הן מקבלין אותו בצמאון כמי שלא שמעו דבר תורה מימיהון. [קלב] "אם יוספים אנחנו לשמוע את קול ה' אלהינו עוד ומתנו. קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר ה' אלהינו ואת דברו אלינו את כל אשר ידבר ה' אלהינו אליך" וגו' (ה, כב כד). וברש"י: ואת דברו אלינו - התשחם את כחי כנקבה, שנצטערת עליכם, ורפיתם את ידי, כי ראיתי שאינכם חרדים להתקרב אליו מאהבה, וכי לא היה יפה לכם ללמוד מפי הגבורה ולא ללמוד ממני. [קלג] עי' שבועות תרס"ג ד"ה כתיב הקהל: דבר אתה עמנו כו' פן נמות (שמות כ, ט)... כי ירידה ממדרגה ושפלות נקראת מיתה (זוה"ק נשא קלה, ב).

L

אמת דבריהם, והסכים הקב"ה עמהם^{קל}, אבל משה רבינו ע"ה כפי מדרגתו ידע שכל מה ששומעין יותר יתרבה התלהבות יותר, כנ"ל: L

תרל"ט

ברש"י (ג, כג) ומדרש (ספרי) אף על פי שיש לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים אין מבקשין אלא מתנת חנם^{קל}. ואינו מובן, הלא באמת לא נשמע תפלתו זאת, ואיך נאמר שגם בדין היה לו לתבוע.

אבל הענין הוא, כי באמת היתכן לתבוע בדין מהבורא יתברך, רק שיש

מתנה במשפט, כענין שאמרו אי לאו דעביד ליה נייחא נפשיה כו'^{קל}, אבל המה רוצין רק מתנת חנם לגמרי, בלי שום טעם של נחת רוח שעשו לפניו יתברך^{קל}.

וכן הלשון במדרש (דב"ד כ, א) ורחמתי כו' אשר ארחם (שמות לג, יט), מי שיש לו ברחמים אני עמו, ומי שאין לו אחון במתנת חנם כו'^{קל}, הרי שגם למי שיש לו צריך למדת הרחמים^{קל}, כנ"ל.

והנה באמת זאת היא בחינת ארץ ישראל דלית ליה מגרמיה כלום^{קל}, והיא מתנה שנתן הבורא יתברך לאבות שיכניס בניהם לארץ ישראל. ומהאי טעמא עצמו לא נכנס בו משה רבינו ע"ה^{קל}, כי לא היה בעבור עונש בלבד, אבל היה מיוחד

[קלד] "וישמע ה' את קול דבריכם בדברכם אלי ויאמר ה' אלי שמעתי את קול דברי העם הזה אשר דברו אליך היטיבו כל אשר דברו" (ה, כה). [קלה] ז"ל רש"י: ואתחנן - אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת חנם, אף על פי שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים, אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם, לפי שאמר לו וחנותי את אשר אחון (שמות לג, יט), אמר לו בלשון ואתחנן. וז"ל הספרי כאן: שני פרנסים טובים עמדו להם לישראל משה ודוד מלך ישראל, והיו יכולים לתלות את העבירות במעשיהם הטובים, ולא בקשו מן המקום שיתן להם אלא חנם. זה הדבר קל וחומר, ומה אלו שיכולים לתלות את העבירה במעשיהם הטובים ולא ביקשו מן המקום שיתן להם אלא חנם, מי שאינו אחד מאלף אלפי אלפים ורבי רבבות מתלמידיהם, על אחת כמה וכמה שלא יבקש מלפני המקום שיתן לו אלא חנם. [קלו] ראה מגילה כו, ב; גיטין נ, ב. [קלז] ע"ע ליקוטים בפרשתנו כט, א ד"ה ברש"י: ברש"י (ג, כג) אף על פי שיש לצדיקים לתלות במעשיהם אין מבקשין אלא מתנת חנם, הקשו המפרשים מי הקדימני ואשלם (איוב מא, ג), ובודאי מה שמגיע על פי הדין איך יצטרך תפלות ובקשות. אכן באמת יש מתנה שניתן לאדם על פי היושר, כעין שמצינו באדם על ידי קורת רוח ונייחא נפשא שיש לו מתכירו וגם מעבדו כו' כמו שאמרו בגמרא (ע"י מגילה כו, ב; גיטין נ, ב), אך הוא ביקש מתנת חנם, שאינו מתנה הראויה לו לתלות במעשים טובים לזכות על ידם למתנת שמים, רק שביקש מתנת חנם, וזהו שנאמר (שמות לג, יט) וחנותי כו' אשר אחון, פירוש, בלי שום זכות מעשים רק בחנם. [קלח] הובא לקמן הערה קסו. [קלט] ראה בינה לעתים דרוש סא דרוש א' לתפלה: אמר הקב"ה למשה מי שיש לו בידי ורחמתי (שמות לג, יט), במדת הרחמים אני עושה עמו, ומי שאין לו בידי וחנותי (שם), במתנת חנם אני עושה עמו (דב"ד ב, א). נמצא כי מי שיש לו זכיות אצלו יתברך לא יקרא בעבור זה שעושה עמו על צד הדין, כי סוף סוף אם צדקת מה תתן לו (איוב לה, ז), אלא עושה ה' עמו ברחמים להחשיב זכיותיו ולעשות לו בעבורם, אבל מי שאין לו אצלו כלום לא שייך ביה רחמים אלא מתנת חנם, כי אין כל מאומה בידו. [קמ] ראה הערה הבאה. [קמא] ע"י זוה"ק שלח קנו, ב: תא חזי, משה הוה שמשא, ובעא לאעלאה לארעא, אמר ליה קודשא בריך הוא, משה, כד אתי נהורא דשמשא אתכליל סיהרא בגוויה, השתא דאנת שמשא, היך יקמוון כחדא שמשא וסיהרא, לא

ליהושע שקיבל הז ע"ה ולית ליה מגרו והיא בחינת תו היה בחינת תורה, תפלה^{קמ}. ולכן בא נ תחנונים, על פי מו (א) על דוד המלך כו'^{קמ}.

והוא הרבות: שהצדיקים יכולין אף על פי שיש ומעשים טובים, י בכחינת רש ונקלה, לו, כמו שכתבנו וייצר לו (בראשית לו ע"ה. אכן הבורא יו רבינו ע"ה ירד ממו

נהיר סיהרא אלא בשע תרס"ג: דהנה חז"ל (ב) אמרו אוי לברושה זו א ויהושע בחינת לבנה ע עליו (במדבר כו, יח), והוא דיליה בהית לאסתכולי ליה מגרמיה כלום, כמו ע"ה גם אחר מותו, ע הזוהר (שלח קנו, ב) כי או אבל משה שפניו כפני ח"ו מניעת כויסתו. דעשייה, כמו שכתוב (שם קט, ד), כי אני היא דברים הערה עד]. דלעילא דלית לה נהור: אחיד בה, ואצטריך לא דיהבין ליה, ומסכני ב [קמת] ראה לקמן ו [קמז] ע"ע לקמן תר' ואתחנן, תרמ"ו ד"ה נ

ליהושע שקיבל הארה רק ממשה רבינו ע"ה ולית ליה מגרמיה כלום קמ"ב.

והיא בחינת תפלה, כי דור המדבר היה בחינת תורה, ועתה התחיל בחינת תפלה קמ"ב. ולכן בא משה רבינו ע"ה במדת תחנונים, על פי מה שאיתא בזוהר (קצה, א) על דוד המלך ע"ה עביד גרמיה עני כו' קמ"ב.

וזה שאמר משה רבינו ע"ה לבני ישראל איך שנתרצה לודת ממדרגתו בעבורם, כי ידע שכשיכנס עמהם יתקן אותם ולא יהיה עוד גלות קמ"ב. ולכן אמר אתה החלות כו' (ג. כד), להשפיל עצמו, כי אף על פי שעתה נתעלה, הלא הכל מאתו יתברך. [ואפשר על זה השיב השם יתברך רב לך (שם כו), כי הוא באמת רב, ואינו במדרגה זו קמ"ב]:

והוא הרבותא שאמרו חז"ל, שהצדיקים יכולין לבטל עצמם כל כך, אף על פי שיש להם עושר במצות ומעשים טובים, יכולין להעמיד עצמן בבחינת רש ונקלה, שירגיש באמת שחסר לו, כמו שכתבנו במקום אחר קמ"ב בענין וייצר לו (בראשית לב, ח) גבי יעקב אבינו ע"ה. אכן הבורא יתברך לא חפץ שמשה רבינו ע"ה ירד ממדרגה עליונה אשר לו.

→ **בפסוק** (ה, יט) את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם. כל מיותר לכאורה. וי"ל על כל הקהילות שמתאספין בני ישראל תמיד קמ"ב, כמו שאמרו חז"ל (אבות פ"ג מ"ו) עשרה שיושבים ויש ביניהם דברי תורה שכינה שרויה ביניהם.

וכל זה בא בשעת מתן תורה, כמו

נהיר סיהרא אלא בשעתא דאתכניש שמשא, אבל השתא לית אנת יכיל כו'. [קמב] ראה פנחס תרס"ג: דהנה חז"ל (כ"ב עה, א) אמרו פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה, זקנים שבאותו הדור אמרו אוי לבושה זו אוי לכלימה זו, כי בחינת משה רבינו ע"ה הוא עלמא דדכורא, והוא פני חמה, ויהושע בחינת לבנה שאין לה מגרמה כלום רק שמקבלת מאור החמה... והוא כענין וסמכת כו' ידך עליו (במדבר כו, יח), והוא בחינת נוקבא המקבלת מן דכורא, ולכן אמרו אוי לבושה זו, דמאן דאכל דלאו דיליה בהית לאסתכולי ביה (ירושלמי ערלה פ"א ה"ג). וראה לקוטים ח"ב מה, ב: יהושע בחינת מלכות דלית ליה מגרמיה כלום, כמו שאיתא פני משה כפני חמה, ובזוה"ק וילך (פר, א) שהארץ יהושע ממשה רבינו ע"ה גם אחר מותו, עיין שם. ועיי' שער הפסוקים בהעלותך בפסוק ותדבר מרים ואהרן וגו': בספר הזוהר (שלח קנ, ב) כי ארץ כנען היא סיהרא, ולכן יהושע שנאמר עליו פני יהושע כפני לבנה נכנס אליה, אבל משה שפניו כפני חמה העליונה מן הסיהרא לא נכנס אליה, ונמצא כי שבח הוא לו ולא גרעון ח"ו מניעת כניסתו. [קמג] עיי' פרי עץ חיים ריש שער התפלה: הנה כל תפילה היא... מלכות דעשייה, כמו שכתוב (תהלים קכ, א) תפלה לעני כי יעטוף, והיא המלכות דלה ועניה... וסימן, ואני תפלה (שם קט, ד), כי אני היא המלכות... כי תפלה היא בחינת המלכות, לעני דלית לה מגרמא כלום. [נועי דברים הערה עד]. [קמד] הובא לקמן הערה קעב. ועיי' זוה"ק ח"א השמטות רנו, א: מלכות דלעילא דלית לה נהורא מדילה אלא מה דאתייהיב לה על ידא דצדיק, ובגין כך דוד לתתא עני ואביון אחיד בה, ואצטריך לאוספא ליה יומין כו'. ועיי' זוה"ק פנחס רלט, ב: דהא לית ליה מדיליה אלא מה דיהבין ליה, ומסכני ביה אתאחדו, דא הוא רזא דכתיב (דה"א כב, יד) והנה בעניי הכינותי לבית ה'. [קמה] ראה לקמן תרמ"ו ד"ה בענין, ושם הערה רעא. [קמו] ראה לעיל הערה קכ. [קמז] עיי' לקמן תרמ"ד ד"ה במדרש הא', תרמ"א ד"ה ואתחנן, תרמ"ג ד"ה ברש"י, תרמ"ד ד"ה ואתחנן, תרמ"ו ד"ה בענין. וראה עוד עקב תרמ"א. [קמח] עיי' לעיל תרל"ח ד"ה מצות. ועיי'

לאו
המה
שום
רך קל'
חמתי
ש לו
אחון
ש לו

ארץ
והיא
יכניס
עצמו
י לא
גיוחד

אשר
מקום
מאת
וה"ל
ית את
ה אלו
שאינו
שיתן
כט, א
חנם,
זפלות
ונייחא
מתנת
מתנת
בחנם.
אמר
ו בידי
יקרא
י עמו
ז אלא
ח קנו,
ד אתי
א, לא

שנאמר (ד, י) הקהל כו' ואשמיעם את דברי, היתה הכנה והארה שכל התאספות של בני ישראל לדורי דורות יכולין לעורר אותן הדברים, כמו שנאמר (ה, יט ובחרגום) קול גדול ולא יסף, 'ולא פסק.

וכמו שעשרה מאמרות הוא יסוד ובנין על כל הבריאה, כן עשרת הדברות הם יסוד ובנין על כל הנהגת בני ישראל, רק ההפרש, שמאמרות היו ברצון הבורא יתברך בלבד, אבל הדיברות היו על ידי הכנת בני ישראל שהקדימו נעשה ומסירות נפש על כבוד שמו יתברך^{קכ}, לכן גם עתה מעוררין זה הכח על ידי הכנה למטה.

וכמו כן בנפש אדם עצמו, כשמאסף כל הכחות להשתעבר אליו יתברך הוא בכלל כל קהלכם, וכן איתא (אבות שם) מנין שאפילו אחד יושב ושונה כו':

L

תר"מ

במדרש (דב"ר ב, א) עשרה לשונות של תפלה כו', ומכולם לא נתפלל משה רק בתחנונים^{קכ}. וברש"י (ג, כג) אף

על פי שיש להם לצדיקים לתלות במעשים טובים כו'^{קכא}.

הענין הוא, כי ענין ארץ ישראל היא בחינת תפלה, כמו שאמרו מענין דוד המלך ע"ה דלית ליה מגרמיה כלום^{קכב}, ולכן ארץ ישראל במתנה נתנה הקב"ה לבני ישראל בהבטחת אבות, כמו שכתוב כמה פעמים^{קכג} אשר אני נותן, ה' אלהיך נותן לך כו'^{קכד}, ולכן לא נכנס משה רבינו ע"ה לשם, כי מעלתו גדלה ולא היה נצרך לבחינת מתנה.

אכן הצדיקים באמת חפצים יותר שיצטרכו לקבל מתנת הבורא יתברך משירויחו על ידי מעשיהם, כמו שהקב"ה בטובתו חפץ שיזכו בני ישראל במעשיהם, כמו שאמרו (ירושלמי ערלה פ"א ה"ג) דמאן דאכיל דלאו דיליה בהית לאיסתכולי כו'^{קכה}, כן בני ישראל חפצים לזכות רק במתנת חנם להיות להם הכנעה יתירה לפניו יתברך.

וזה השבח הגדול, שהכניס עצמו משה רבינו ע"ה לבחינת התפלה בתחנונים. אכן הקב"ה לא חפץ שירד

שבועות תרמ"ז ד"ה כתיב הקהל. [קמט] ע"י לעיל הערה סו. [קנ] הובא לקמן הערה קסו. [קנא] הובא לעיל הערה קלה. [קנב] ע"י לעיל הערות קמא - קמד. [קנג] ראה ויקרא יד, לד; כג, י; כה, ב, ועוד. [קנד] ראה שמות כ, יב; דברים ד, כא; שם מ, ועוד. [קנה] ע"י ליקוטי תורה פרשת האזינו: ולזה רצה הקב"ה לברוא אדם הראשון ביצר הרע, כדי שיאכל שלו ובמה שייגע ויכניע היצר הרע, כי כל דרכיו משפט, ואינו רוצה שיתענג ויתהנה האדם בן עדן בחנם, כאשר הנשמה היתה אוכלת תחלה קודם בואה לעולם הוה משולחן אביה דרך צדקה ומתנה, אלא רצה הקב"ה שתבא בעולם הוה ותסגל מצות ומעשים טובים, ואז תתענג על ה' בשכר מעשיה ולא בחנם, נמצא להיות כי כל דרכיו משפט הוצרך להיות באדם שני יצרים יצר הרע ויצר טוב. וע"ע מגיד מישירים פרשת בראשית: דנשמחין עד לא אתו לעלמא, דמו למאן דאכיל נהמא דמלכא בלא פולחנא, ומשום דא אמרו (עירובין יג, ב) נוח לו לאדם שנברא, כלומר, דנשמחין מכספן מגרמייהו למיכל נהמא דמלכא בלא פולחנא, ומשום הכי מתאוות למיתי לעלמא ונוח להם להבראות, וכדי למיפק מההוא כיסופא בעי למיתי בהאי עלמא למתעסק בתורה ובמצות, לעבדה ולשמרה, ויכלון נהמא בלא כיסופא.

משה רבינו ע"ה ממד לו רב לך כו' (ג, כו), מזה^{קכ}.

אכן פעל משה ר' תפלה לבני ישראל, והוא ינחיל כו' ה כלומר, שכפי הכנה אותם יהושע^{קכ}.

ובאמת כל חפצו להכניס בני ישראל י שעל ידי שיכנוס ע חטא^{קכ}, והשם יתבו הכנה בראיה שלו^{קכ},

במדרש (דב"ר ב, לב) בשמים כו הפילוסופים מקשים

[קנו] ע"י לעיל תרל"ט וצפונה ותימנה ומזרחה הוא יעבור לפני העם ו ד"ה בענין. [קנז] [קסא] "מי לי בשמים נט. [קסג] ז"ל ר' בהקב"ה ומתדבק בדרכי תהיה האהבה להקדוש הקדוש ברוך הוא ואת מ"ע ג. וראה במדבר ו לעורר החמדה בלב אי האלה כו' (שם ו), שמת שמע: כפי העדות ויתו הערה קלה. [קסז] משה אלא בלשון תחנו זהיר שלא תתפס מקום לו מי שיש לו בידי ור' עושה עמו. ובשעה שו אמר לפניו רבונו של ע עכשיו איני אומר שמר

מסכת אבות

עם פירוש

שפת אמת

מאת כבוד קדושת אדוננו מורנו ורבנו קדוש
ישראל ותפארתו רשכבה"ג

מזן יהודה ארי' ליב זצוקללה"ה מגור

יע"א

אשר השאיר אחריו ברכה כתוב בעצם כתב ידו

הקדושה

יוצא לאור

ע"י

המכון התורני אוד-עציון
ע"ש ר' יצחק וגב' חנה סטרולוביץ'

אבות פרק ראשון משנה ד

(ד) יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים. כל ההנאים הנזכרים בפרק זה זוג זוג פלוני ופלוני קבלו מפלוני ופלוני, הלאשון מהם נשאל והשני אב בית דין: יהי ביתך בית ועד לחכמים. כשילטו החכמים להתקבץ ולהתועד, יהיה ביתך

ד' יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים קבלו מהם. יוסי בן יועזר איש צרידה אומר: יהי ביתך בית ועד לחכמים, והוי מתאבק בעפר רגליהם, והוי שותה בצמא את דברייהם:

מוכן לדבר זה, שיהיו רגילים לומר נתקבץ בבית של פלוני. שאי אפשר שלא תלמוד מהם חיה דבר חכמה. משלו משל למה הדבר דומה, לנכנס לחנותו של נכס, אע"פ שלא לקח כלום, מ"מ ריח עוזב קלט והואיל עמו: והוי מתאבק בעפר רגליהם. כלומר שתלך אחריהם. שהמהלך מעלה אבק ברגליו, והואלך אחריו מתמלא מאבק שהוא מעלה ברגליו. פירוש אחר, שתשב לרגליהם על הארץ. שכן היו נוהגים שהרב יושב על הספסל והתלמידים יושבים לרגליו על גבי קרקע: והוי שותה בצמא את דבריהם. כלשם למה ששואה לתיאבון, ולא כלשם שבע שקץ בזמנו שמואם חפילו בדברים הערבים ועובים:

שפת אמת - פירוש

יקוי ביתך בית ועד לחכמים היינו המקום. שהוא בית ועד לחכמים שם יהיה ביתך: בית ועד לחכמים פירוש כל חכמי תנאים ואמוראים כאשר ילמוד לשם שמים ויזכיר בשמם ההלכות כדאיתא בירושלמי⁴⁵ שיהיה בעל השמועה עומד לפניך: והוי מתאבק בעפר רגליהם, פירוש הגם שביתך יהיה בית ועד ויבואו תמיד רק אצלך מכל מקום לפעמים אם ילכו גם בדרך תלך עמהם ותתאבק בעפר רגליהם:

45. "כל האומר שמועה מפי אומרה יחא רואה בעל השמועה כאלו הוא עומד כנגדו" (ירושלמי שבת, פ"א ה"ב; שם פירושין, פ"א ה"ז).

שפת אמת - ליקוטים

המצות, ומה שאסר להם מאכלות אסורות וביאות אסורות שבהם הקליפה דבוקה ולא יוכלו לעשות עבודתם לשם שמים, וזהו שכתוב (ויקרא יא, מה) המעלה אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלקים פירוש שניטל מהם מיצר הטבע, ושיכירו בכל דבר אלקותו יתברך שמו: אל³⁷ תהיו כעבדים המשמשים על מגת לקבל פרס, ואמרו גם כן³⁸ הוי מחשב הפסד מצוה בו, כי בוודאי שכר עולם הבא אינו ענין הגוף, רק זה עצמו עולם הבא מה שזוכין להיות בטל לה' יתברך כראוי, שהוא דבר שאין יכולים

37. אחרי מות תרל"ב ד"ה 'אשר'. 38. אבות פ"ב מ"א. 39. עין רש"י עירובין ד ע"א ד"ה 'פרס'; תענית כא ע"ב ד"ה 'פרס'.

אבות פרי

ה יוסי בן יוחנן יהי ביתך פתוח ביתך, ואל תך באשתו אמרו, מפאן אמרו חכ עם האשה, גון מדברי תורה, ו

אמרו. אית דמפרשי, באש טהורה. וכן אמרו חז"ל [חג הדין. לאלא ח"כ לרבי לפיני הקדוש בסדר המשניות כת זמן שאלם מרבה שיהא עו חירע לי עם פלוני, היא טנופה, והכיאתו בדברים לי אורו בלכה, וזה גורם רעה

והוי שותה בצמא. יי אוהבם כל כך ז או סופו להתגבר בעב גם כן כי אחד גורר ח כעין מילתא אלבישייד נמי כמו דאיתא⁴⁷ שאי מאכלים ולמה כיון ש נמי דברי תורה גקראי המשל⁴⁸ לדגים שכל טעמו טעם מים וה, תמיד עם החכמים ע בצמא את דבריהם, גם היא הבטחה שלבסוף שיתיישן אצלך, והגם מילתא אלבישייהו הפירוש לענין החביג

46. שבת י ע"ב. 47. שבת בצמאון כמי שלא טעמו טעם מקבלין אותו בצמאון כמי של חברון לפנים קרית ארבע הא 51. "ותשב בפתח עינים" א"ו לראותו" (סוטה י ע"א). 52. כאן ד"ה 'יהיו עניים'. 53. לא תחיה כל נשמה, אלא מי

מאמר ד

חשיבות התורה - שתהיו עמלים בתורה*

וכל מעשיך יהיו לשם שמים

74 ראש הישיבה, הגאון ר' חיים יעקב גולדוויכט זצ"ל, השריש בקרב תלמידיו חשק עז ללימוד התורה ולחשיבות התורה. הוא הורה לנו איך שבכל החלטה שמחליטים בחיים, צריכים לשקול תמיד אם התורה תרויח או תפסיד מהחלטה זו, כדרך שמצינו בחז"ל (אבות דרבי נתן פרק יז אות ז) וכל מעשיך יהיו לשם שמים לשם תורה שנאמר (משלי ג, ו) בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך.

מעמד הר סיני

באחד מביקוריו בארצות הברית (אייר תש"נ) השתתף ראש הישיבה זצ"ל בסיום הש"ס הגדול של הדף יומי בעיר ניו יארק, וזוכר אני שלאחר כמה ימים נפגש אז עם כמה בוגרי ישיבת כרם ביבנה שנמצאו בישיבת רבינו יצחק אלחנן ושוחח עמהם בדברי תורה. בתוך הדברים סיפר להם שמאוד התרגש מהרעיון שהזכיר הגאון ר' אליהו שוויי שליט"א בשם רבו הגאון ר' אהרן קוטלר זצ"ל בכינוס הנ"ל, מדוע לא מצינו שהתורה קבעה מצוה מעשית מסויימת לזכרון מעמד הר סיני בחג השבועות כמו שמצינו שקבעה תורה מצוות פרטיות לזכרון בפסח וסוכות, והסביר רבי אהרן כי זכרון נצרך רק לדבר שלא נמצא אתנו כעת, ואילו מעמד הר סיני נמצא אתנו כעת, בכל זמן שלומדים תורה, כמאמר הפטוק (דברים ה, יט) קול גדול ולא יסף ומבואר בגמ' (סנהדרין יז.) לא יסף הכוונה דלא פסק, על כן אין צורך בזה לשום זכר, (עי' במשנת ר' אהרן מאמרים ושיחות מוסר

* דברים שנתפרסמו בספר יקרא דחיים, לזכרו של מו"ר הגאון ר' חיים יעקב גולדוויכט זצ"ל, ראש ישיבת כרם ביבנה.

ספר אמרי ברוך זמ"ג - זקרא

ח"א עמ' לד, וע"ע בקונטרס נועם שי"ח שיחות שנאמרו ע"י הגאון ר' יוסף חיים שניאור קוטלר זצ"ל עמ' פה).

רעיון זה הוא השורש לגישתו של ראש הישיבה זצ"ל לתורה מתוך רצינות יתירה, כאשר ראינו אצלו תמיד שניגש ללימוד באימה וביראה, כי מאחר שהלימוד היה אצלו בבחינת מעמד הר סיני, ממילא היה לומד ברצינות גדולה שכזו, כמבואר בגמ' (ברכות כב.) והודעתם לבניך ולבני בניך וכתוב בתריה יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב, מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיע.

עליה ברוחניות

איתא בגמ' (מכות י.) תלמיד שגלה מגלין רבו עמו שנאמר (דברים ד, מב) ונס אל אחת הערים העל וחי, עביד ליה מידי דתהוי ליה חיותא. והקשה ראש הישיבה זצ"ל איזה צורך יש בדבר שילך הרב לעיר המקלט יחד עם תלמידו, וכי לא יוכל התלמיד למצוא רב אחר ללמדו שמה, אלא - הסביר ראש הישיבה - ודאי יכול התלמיד למצוא רב אחר בעיר המקלט, אלא שמכיון שהוא רגיל ללמוד אצל רב פלוני, בודאי תהי' לו יותר הצלחה עם הרב הזה, וצורך זה, שתהיה לו ההצלחה המירבית, כל כך נחוצה וחשובה, עד שבעבור זה לבד מגלין רבו עמו, ולא עוד אלא שלימדונו חז"ל שמניעת הצלחה זו שוה כמו ההבדל בין חיים למות, עד שעל זה אמר הכתוב 'וחי', עביד ליה מידי דתהוי ליה חיותא.

כזה היה הראש הישיבה זצ"ל. תמיד עידד את תלמידיו שתהיה להם שאיפה חזקה לעלות בתורה וברוחניות. תמיד היה מדגיש שברוחניות אין מושג של עמידה במקום אחד. ברוחניות אם לא עולים בודאי יורדים, כמבואר בפירוש הגר"א על משלי על הפסוק (טו, כד) אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה - פי' האדם נקרא הולך שצריך לילך תמיד מדרגה לדרגה, ואם לא יעלה למעלה ירד מטה מטה חס ושלום, כי אי אפשר שיעמוד בדרגה אחת, עכ"ל. ל

תלמוד תורה כנגד כולם

שנינו במשנה ריש פאה (א, א) אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקורן קיימת לו לעולם הבא, כיבוד אב ואם וגמילות חסדים

והבאת שלונ
אהרן קוטלר
המצוות שב
אדם לחבירו
בוה, אלא ש
בעולם הזה,
והקורן קיימו
כולם זה נ
שהזכרו במ
הללו, כי תי

והוסיף
הגדול ביותר
תנאי התנה
מוטב ואם י
את העולם

ואמר
שתלמוד תו
בלימוד תור
פאה א, א)
ישוו בה, א
כלומר לא
החסד שבו
חשיבותה,

ונודע
מפנינים וכ
לבני אדם,